

speciali. Et de hac necessitate loquitur Augustinus in posteriore parte objectionis, ut perspicuum est legenti eum locum. Immo totus liber ideo de perfectione justitiæ inscriptus est, quoniam hoc potissimum agit, ut probet adversus Pelagianos, non posse in hac vita nos ita perfecte adimplere justitiam, ut non semper oratio illa necessaria sit, *Dimitte nobis debita nostra.*

Quinta necessitas est faciendi actus malos, posita mala, et efficaci voluntate. Nam qui efficaciter vult finem, non potest non velle media, quæ ad eum finem judicat esse necessaria. Ita qui vehementer aliquem odit,

non potest illi ex animo benefacere. Sed neque hæc necessitas repugnat libertati, quia conditionalis est. Non absoluta. Potest enim homo si velit, non velle finem illum efficaciter, ex cujus amore ad media eligenda quodammodo cogebatur.

Sola igitur illa necessitas libertati arbitrii proprie repugnat, quæ absolute facit, ut homo non sit dominus propriæ voluntatis; quam necessitatem in Augustini libris adversarii nostri, quantumvis Augustinum suum esse jactent, numquam demonstrare poterunt.

speciali. Et de hac necessitate loquitur Augustinus in posteriore parte objectionis, ut perspicuum est legenti eum locum. Immo totus liber ideo de perfectione justitiæ inscriptus est, quoniam hoc potissimum agit, ut probet adversus Pelagianos, non posse in hac vita nos ita perfecte adimplere justitiam, ut non semper oratio illa necessaria sit, *Dimitte nobis debita nostra.*

CONTROVERSIARUM

DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO

LIBER SEXTUS

CAPUT PRIMUM.

Proponitur quæstio, An possint credi mysteria fidei, sine auxilio speciali.

Sextus hic liber tres postremas quæstiones absolvet, quid possit videlicet intelligentia humana in rebus supernaturalibus fide percipiendis, quid voluntas in iisdem appetendis et eligendis, et num in ejusmodi rebus, vere proprieque liberi simus.

Prima quæstio, quæ ad intelligentiam pertinet, non minus breviter, quam facile explicari potest. Convenit enim inter nos et adversarios, sive ii Pelagiani, sive Lutherani sint, tria potissimum esse necessaria, ut mysteria supernaturalia percipiuntur a nobis. Primum est, divina revelatio, quæ per Scripturas, aut prædicatores a Deo missos proponitur. Cum enim hæc supernaturalia sint, nulli unquam mortalium venissent in mentem, nisi Deus ipse illa manifestare voluisset. Sic enim loquitur B. Paulus in priore epistola ad Corinthios cap. ii. *Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est: Et mox: Sicut, inquit, scriptum est, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se, nobis autem revelavit Deus per spiritum suum.* Et ad Roman. x: *Quomodo credent in eum, quem non audierunt? quomodo audient sine prædicante?* Et Dominus Joan.

xv: *Si non venissem et locutus fuisset, peccatum non haberent (1).* Quia videlicet sine prædicante credere non potuissent, ideo non credendo minime peccassent.

Hinc etiam videmus Marci ultimo mandari Apostolis: *Prædicare Evangelium omni creaturæ (2).* Et Act. viii. mitti Philippum, ut prædicaret Eunucho: Act. x. mitti Petrum, ut prædicaret Cornelio: Actor. xvii. mitti Paulum, ut prædicaret Macedonibus: quia videlicet ordinarie necessaria ad fidem est prædicatio. Quocirca Dominus in Psalm. ii. non vi et armis, sed verbo prædicationis regnum se collegisse testatur: *Ego autem constitutus sum rex ab eo, super Sion montem sanctum ejus, prædicans præceptum ejus.* Atque hoc (ut dixi) ne ipsi quidem Pelagiani negabant, quippe qui gratiam Dei in doctrina a Deo nobis revelata et tradita præcipue constituebant.

Alterum est, persuasio aliqua, sive per signa et prodigia, sive aliqua alia ratione. Non enim satis est ad hoc, ut homines credere teneantur, si solum eis doctrina a Deo revelata proponatur, sed necesse est, ut accedat etiam aliquid, quod eam doctrinam credibilem faciat. Hinc enim Dominus Exod. iv. cum mitteret Mosem ad prædicandum, dedit illi potestatem operandi miracula, quibus fidem faceret, prædicationem suam vere esse divinam. Et Christus Matth. x. cum dixisset: *Prædicare dicentes, appropinquabit regnum caelorum;* adjunxit continuo, *infirmos curate, mortuos suscitare, etc.* Et Joan. xv. sicut

(1) I Corin. II, 6, 9; Rom. X, 14; Joan. XV, 22.—(2) Marc. XVI, 14.

ait: *Si non venissem, et locutus fuisset, peccatum non haberent.* Sic etiam ait: *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent* (1).

Adde etiam id, quod ait Ecclesiasticus cap. XIX: *Qui cito credit, levis est corde.* Valde autem cito credit, qui res longissime remotas ab humanis sensibus, et quæ omnem intelligentiam superant sine ulla persuasione credit. Idem enim faceret, si res absurdissimas, ac omnino improbables ei proponerentur. Qua levitate credendi peccant hoc tempore Mahometani, qui sine ullis miraculis, aut alia congrua persuasione doctrinam absurdissimam Mahometi recipiunt. Nec longe ab his absunt Calvinistæ, qui non solum sine ullis signis et prodigiis, sed etiam contra doctrinam, confirmatam innumeris miraculis, et totius orbis terræ, atque omnium sæculorum consensione multa nova, et mira credere potuerunt.

Tertium est, imperium voluntatis. Quoniam enim nulla est persuasio, quæ cogere possit hominem ad credendos articulos supernaturales, ac ne ipsa quidem miracula omnino mentem convincere queant, ideo requiritur inclinatio voluntatis, quæ moveat intellectum ad assentiendum iis, quæ vim intelligentiæ superant. Non posse autem quævis miracula cogere aliquem ad finem, si is nolit credere, satis aperte indicat illud Joan. XII: *Cum tanta signa fecisset, non credebant in eum* (2). Quocirca B. Paulus in posteriore ad Corinthios cap. X. docet, captivandum esse intellectum in obsequium fidei, hoc est, pio affectu quasi cogendum, ut iis assentiatur, quæ cum ratione pugnare quodammodo videantur. Denique S. Augustinus tract. 36. in Joannem: « Infrare, inquit, quisquam in Ecclesiam potest nolens, accedere ad altare potest nolens, accipere potest Sacramentum nolens, credere non potest, nisi volens ».

His igitur positis, quæ sunt extra controversiam, quæstio remanet, utrum qui prædicatorem audit, aut doctrinam a Deo revelatam per se legit, et habet congruentem persuasionem miraculorum, aut alterius testimonii, quo res, quæ credenda proponitur, efficiatur credibilis, possit eam rem credere sine speciali illustratione divina. Fuit unus ex erroribus Pelagianorum, posse hominem credere sine speciali gratia Dei. Ita enim

refert S. Augustinus multis in locis, sed præcipue in epist. 106. ad Paulinum, et 107. ad Vitalem. In eodem errore etiam, ante exortam hæresim Pelagianam fuisse Ticonium, refert idem Augustinus lib. III. de doctrina Christiana cap. 33. In eodem fuisse Cassianum, et alios quosdam in Gallia, qui propterea reliquiæ Pelagianorum dici meruerunt, cognosci potest ex epistolis Prosperi et Hilarii ad Augustinum, et ex libro ejusdem Prosperi contra Collatorem. In eodem etiam aliquando hæsisse ipsum Augustinum, testis est ipse idem in libro de prædestinatione sanctorum cap. 3. Denique hunc fuisse unum ex erroribus Fausti Rhegiensis, perspicuum est ex libris ejus de libero arbitrio.

CAPUT II.

Non posse hominem, sine speciali illustratione Dei, credere mysteria fidei

Sed non erit difficile prædictum errorem ex divinis litteris et Ecclesiæ traditione refellere. Primum enim perspicua sunt verba Domini Joan. VI. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum* (3). Quo loco observandum est, non dixisse Dominum, Nemo venit, sed nemo potest venire, propter quosdam, qui minus caute dicunt, re ipsa neminem credere sine speciali gratia Dei, tamen fieri posse, ut credat. Porro venire ad Christum, nihil esse aliud, nisi credere in ipsum, explicat ipse paulo infra cum dicit *Sunt quidem ex vobis, qui non credunt, sed propterea dixi vobis, quia nemo potest ad me venire, nisi datum ei fuerit a Patre meo.* Itaque si venire est credere, et nemo potest venire nisi trahatur a Patre, certe nemo potest credere, nisi trahatur a Patre.

In eundem sensum dicta sunt etiam illa a Domino Matth. XI. *Confiteor tibi Pater Domine cæli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Ita Pater, quoniam ita placitum fuit ante te. Et nemo novit Filium, nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare* (4). Non enim loquitur Dominus de revelatione per externam prædicationem, sed per internam illustrationem et suasionem, de qua dixit Joan. VI. *Omnis qui audit a Patre, et didicit, venit ad*

(1) Matth. X, 7; Joan XV, 22. — (2) Joan XII, 37. — (3) Joan VI, 44. — (4) Matth. XI, 25.

me (1) Nam paulo ante exprobaverat civitatibus, in quibus longo tempore prædicaverat et plurima signa fecerat. Et videns post eam prædicationem sapientes et prudentes, id est, scribas et pharisæos, non esse conversos, sed tantum simplices turbas, explicare voluit, recte quidem reprehendi eos qui non crediderunt: sed non debere suis solis viribus tribuere fidem, eos qui crediderunt, cum Patri cœlesti placuerit abscondere hæc a sapientibus et prudentibus, et revelare parvulis, trahendo istos, illos non trahendo. Similis sententia habetur Joan. XII. *Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias, excæcavit oculos eorum, et induravit cor eorum* (2). Illos enim excæcare dicitur Deus, quos non illustrat, cum sine ejus lumine videre nequeant.

Ad hæc, Apostolus Paulus plenus est ejusmodi testimoniorum, ut mirum sit esse aliquos, qui hunc Apostolum diligenter evoluerint, et tamen non didicerint, fidem esse donum Dei Roman. XII. *Unicuique, inquit, sicut divisit Deus mensuram fidei.* I Corinthiorum IV. *Quis enim te discernit? quid autem habes, quod non accepisti?* I Corinthiorum VII. *Consilium autem do, tamquam misericordiam consequutus a Domino, ut sim fidelis.* I Corinth. XII. *Et nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto.* II Corinth. III. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tamquam ex nobis.* Ephes. II. *Gratia estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis, donum enim Dei est.* I Ephes. VI. *Pax fratribus, et charitas cum fide a Deo Patre, et Domino Jesu Christo.* Philip. I. *Vobis donatum est, non solum ut in illum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini* (3).

Denique S. Lucas in Actis cap. XIII. *Crediderunt, inquit, quotquot præordinati erant in vitam æternam.* Et cap. XIV. *Aperuit Dominus ostium fidei.* Et cap. XVI. *Loquebamur mulieribus, quæ convenerant, et quædam mulier nomine Lidia purpuraria audivit, cujus Dominus aperuit cor intendere his, quæ dicebantur a Paulo* (4).

Accedant deinde testimonia Conciliorum et Patrum. Concilium Arausicanum canon. 5: « Si quis sicut augmentum, ita etiam initium fidei non per gratiæ donum nobis inesse dicit, Apostolicis dogmatibus adversarius approbatur. » Et can. 7: « Si quis per naturæ

vigorem evangelizanti prædicationi consentire posse confirmat, absque illuminatione Spiritus sancti, hæreticofallitur spiritu, etc. »

Idem repetit Concilium Tridentinum sess. 6. can. 3. his verbis: « Si quis dixerit, sine præveniente Spiritus sancti inspiratione, atque ejus adjutorio hominem credere posse, sicut oportet, anathema sit ».

S. Augustinus lib. I. de prædestinatione sanctorum cap. 2: « Si non sumus, inquit, idonei cogitare aliquid quasi ex nobis ipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est, profecto non sumus idonei credere aliquid quasi ex nobis, sed sufficientia nostra, qua credere incipimus, ex Deo est. Vide eundem lib. I. retractationum cap. 23. in epistol. 90. 105. 106 et 107. in Enchiridio cap. 31, in libro de spiritu et littera cap. 31. et 32. in libro de gratia Christi cap. 31. et lib. I. ad Bonifacium contra duas epistolas Pelagianorum cap. 3. Denique in lib. I. de prædestinatione sanctorum fere toto. Et in secundo de bono perseverantiæ cap. 1. 2. 3. 19 et aillis.

Auctor Hipognostici lib. III. fere extremo: « Nemo, inquit, penitus gloriatur se fidem ex proprio sensu genuisse in se, per quam possit credere Deo: sed agnoscat, tam ante legem, quam sub lege, et post legem, fidem, quæ est in Christo Jesu, per illuminationem gratiæ, quæ a Deo Patre est, unicuique revelatam ad salutem etc. » Neque loquitur de revelatione, quæ per Scripturas habetur: hanc enim non negabant Pelagiani, contra quos ille auctor accerrime disputat, sed de peculiari inspiratione, qua Deus in mentibus operatur, ut verbo prædicationis assentiant.

S. Prosper idem docet, ac probat in lib. I. de vocatione gentium cap. 23. et 24. et contra Collatorem cap. 36. et 37. et in responsione 8. ad Capitula Gallorum. Et in responsione ad prima quinque dubia Genevensium. Sic igitur loquitur (ut unam sententiam ejus ponamus) in lib. I. de vocatione gentium cap. 24. « Abunde, inquit, quantum arbitror, his testimoniis demonstratum est, fidem, qua justificatur impius, nisi ex Dei munere non haberi, eamque nullis meritis præcedentibus tribui, etc. »

S. Fulgentius in libro de incarnatione et gratia Christi cap. 20: « Vita, inquit, nostra a fide sumit initium, quia justus ex fide vivit. Quam fidem non ex voluntate nostra na-

(1) Joan VI, 45. — (2) Joan XII, 40. — (3) Rom. XII, 3; I Cor. IV, 7; ibid. VII, 25; ibid. XII, 3; II Cor. III, 5; Eph. II, 8; ibid. VI, 23; Phil. I, 29. — (4) Act. XIII, 48; Act. XIV, 26; ibid. VI, 44.

sci, sed per Spiritum sanctum unicuique dari, B. Paulus ostendit. » Et infra: « Forma præcessit in carne Christi, quam in nostra fide spiritualiter agnoseamus. Nam Christus filius Dei secundum carnem de Spiritu sancto conceptus et natus est. Sic ergo in hominis corde, nec concipi fides poterit, nec augeri, nisi eam Spiritus sanctus effundat et nutriat. Ex eodem namque spiritu renati sumus, ex quo natus est Christus. »

Accedant postremo rationes, atque cæ potissimum quibus utitur S. Augustinus. Prima ratio sumitur ab orationibus Ecclesiæ. Oratio enim Ecclesia pro infidelibus, ut convertantur, et hoc ipsum juberi dicit S. Cyprianus in expositione orationis Dominicæ, cum Dominus præcipit, ut orantes dicamus, fiat voluntas tua sicut in cælo et in terra. At frustra fierent istæ preces, si possent infideles sine Dei auxilio credere: satis enim esset illis prædicare fidem, et admonere ut crederent.

Neque responderi potest, orari ab Ecclesia Deum ut habitum fidei donet volentibus et incipientibus credere. Nam Ecclesia, juxta præceptum Domini, orat pro persecutibus et calumniantibus se: qui vero persequuntur Ecclesiam, certe neque volunt, neque incipiunt credere. Orat igitur Ecclesia, ut Deus infideles de nolentibus faciat volentes, de infidelibus fideles, et de persecutoribus defensores, quomodo novit, actum esse cum ipso Apostolo Paulo, cui tunc donata est fides, cum spiraret minas, et cædes in discipulos Domini. Et hoc ipsum indicant antiquissimæ illæ preces, quæ funduntur ab universa Ecclesia in Parasceve, ubi oratur Deus ut auferat velamen de cordibus infidelium, ut adaperiat aures præcordiorum, ut illustret cæcitatem, et tenebras mentium, ut eruat ab erroribus animas diabolica fraude deceptas.

Secunda ratio, sumitur ab absurdis, quæ sequerentur, quæ sunt potissimum tria. Primum enim sequeretur, gratiam secundum merita nostra dari, et ita gratiam non esse gratiam, quod ita visum est absurdum Patribus nostris, ut in Concilio Palæstino (quod primum contra Pelagium celebratum est) ipse etiam Pelagius id (quamvis ore, non corde) damnaverit. Id autem sequi, probat S. Augustinus in epist. 106. quoniam nonnullum est meritum fidei, ratione cujus oratio impetrat, quidquid postulat. Meretur enim exaudiri, qui postulat cum fide.

(1) Rom. XI, 35; I Cor. IV, 7.

Deinde sequeretur, initium salutis esse ex nobis, nam cum justus ex fide vivat, si initium fidei esset ex nobis, initium vitæ esset ex nobis. Id autem esse absurdum patet. Tum quia repugnat Apostolo dicenti: *Quis prior dedit illi, et retribuetur ei.* Roman. XI. Et: *Quid habes, quod non accepisti?* I Corinth. IV. (1). Tum quia si potest homo per se incipere credere, poterit etiam per se augere fidem; difficilius enim est incipere opus, quam augere inchoatum, atque ita vel non egebunt homines Deo, vel ita partientur cum eo, ut sibi tribuant quod est melius, illi quod est deterius, sive priores operis partes sibi, posteriores Deo.

Postremo sequeretur, tolli penitus fundamentum divinæ prædestinationis et electionis; non enim salvæ fierent reliquæ secundum electionem gratiæ, ut Apostolus prædicat ad Romanos cap. XI. sed juxta meritum fidei, et bonum usum liberi arbitrii, ut S. Augustinus efficacissime probat in libro de prædestinatione sanctorum. Quoniam enim duo sunt fundamenta prædestinationis, fides et perseverantia, ideo in priore duorum illorum librorum demonstrat, fidem esse donum Dei, in posteriore idem probat de perseverantia.

Tertia ratio pendet ex iis, quæ dicuntur in 4. cap. Demonstrabimus enim, nullum opus pietatis vel inchoari, vel perfici posse, sine speciali gratia Dei; certum autem est, initium fidei includere pium affectum, ac per hoc esse opus pium, vel certe pii operis inchoationem.

CAPUT III.

Solvuntur objectiones contra doctrinam capituli superioris.

Objectiones adversus ea, quæ paulo ante docuimus, hæ potissimum fieri solent.

Primum, infideles multa credunt solis viribus liberi arbitrii non minus difficilia, quam sunt articuli nostræ fidei, ut continuum secari posse in infinitas partes, inter quælibet duo puncta notata, quamvis inter se proxima, intercedere alia infinita: unam esse mentem omnium hominum, qui sunt, erunt, fuerunt, et alia id genus plura, quæ philosophi vel omnes, vel aliqui sibi persuaserunt: cur igitur non possint etiam credere articulos nostræ fidei, præsertim cum hi multis miraculis comprobati sint, si res non minus arduas sine ulla miraculis crediderunt?

Secundo pagani atque hæretici sæpe multos articulos nostræ fidei credunt, ut Christum esse Virginis filium, quod credunt Mahometani, et Deum esse trinum et unum quod credunt Calvinistæ, alique plurimi ex hæreticis hujus temporis: at hæc eorum fides non est donum Dei, neque credibile est eos per speciale Dei auxilium ista credere, cum ex eodem principio ista vera credant, quo suos errores credunt. Mahometani siquidem, quemadmodum ob Alcorani auctoritatem credunt, Christum esse Virginis filium, sic ob ejusdem Alcorani auctoritatem credunt, Christum non esse Dei filium, nec vere Deum. Et qui nunc inter Lutheranos educantur, ut credunt ministro prædicanti, Deum esse trinum et unum, ita credunt eidem prædicanti, nullam esse arbitrii libertatem, hominem sola fide justificari, et alios id genus errores.

Tertio, non omnes facile credimus sine speciali gratia Dei vera esse, quæ Livius et Salustius, alique profani historici tradiderunt: cur non igitur poterimus eadem facilitate credere quæ scripserunt historici sacri, saltem in his rebus, quæ naturam non superant, quales sunt res gestæ Patriarcharum ac Prophetarum?

Quarto, res quædam falsæ, quæ omnem rationem excedunt, quale est paradoxum illud Lutheranorum, Corpus Christi semper esse ubique; et illud, Infantes dum baptizantur, actu credere, firmissime credi possunt absque ullo adjutorio Dei, ut notum est: quæ igitur causa est, cur non possint credi etiam aliqua vera, sine speciali auxilio Dei, quamvis eandem rationem excedant?

Quinto, articuli nostræ fidei tot jam miraculis, aliisque testimoniis magni ponderis confirmati sunt, ut omnium judicio credibiles censi debeant, juxta illud Prophetæ Psalm. XCII: *Testimonium tuum credibilia facta sunt nimis* (1). At quod credibile est, cur sine alio auxilio credi non poterit?

Sexto, si quis ab ineunte pueritia inter Christianos educetur, etiamsi casu aliquo Baptismum non suscipiat, neque illum petat, ex consuetudine credet, quod alii credunt: quod igitur fieri potest ex consuetudine, cur non magis fieri poterit ex electione, ab eo præsertim, qui conferat dogmata fidei cum antiquis Prophetarum oraculis et signis ac prodigiis, quibus ea singulis ætatibus confirmata fuisse constat?

Ad hæc omnia facile responderi poterit, si quis observet, nos cum dicimus, sine auxilio speciali, non posse hominem credere articulos nostræ fidei, non intelligere, non posse credere ullo modo, sed non posse, ut oportet, ad hoc, ut sit actus fidei Catholicæ, et initium justificationis. Non enim hanc particulam (*ut oportet*) sine causa in decretis suis addiderunt Concilium Arausicanum can. 25. et Tridentinum sess. 6. can. 3. Includit autem illud (*ut oportet*) tres conditiones. Unam, ut certo credatur, ex parte objecti, id est, tamquam a Deo revelatum, et quod nullo modo falsum esse possit. Alteram, ut firmiter credatur ex parte subjecti, id est, ut homo nihil dubitet, et malit potius mori, quam articulum fidei non credere. Tertiam, ut ex pio affectu credatur, id est, ex quadam inclinatione pia erga Deum, quia incipit homo cervicem Deo flectere, eique se subicere ad obedientiam fidei, etiam in iis rebus, quæ rationem humanam superant.

Ad primam igitur objectionem de philosophis gentilibus, Dico eos vel habere demonstrationem, ut de divisione continui, et tunc non esse rem difficilem ad credendum, nisi imperitis: vel non habere, ut de una intelligentia omnium hominum, et tunc non firmiter credere: et præterea sive demonstrationem habeant, sive non habeant, eos non credere ex pio affectu subjiendi se Deo, sed vel quia coguntur argumentis, vel quia credunt auctoritati doctiorum.

Ad secundam de Mahometanis et hæreticis, qui aliquos Catholicæ fidei articulos credunt, respondeo, eos non habere fidem certam ex parte objecti. Nam ut fides sit certa ex parte objecti, duæ causæ infallibiles requiruntur, causa revelans articulos, et causa proponens, aut declarans articulos revelatos. Nam si is, qui revelat, et cujus auctoritate nitimur, falli possit, fides etiam incerta redditur. Itaque causa revelans non debet esse, nisi Deus. Et pari ratione si is, qui articulos revelatos proponit, aut declarat, errori sit obnoxius, et possit aliquid proponere tamquam a Deo revelatum, quod nere non sit a Deo revelatum, tota fides nutabit.

(1) Psal. XCII, 5.